

Nr 241.

Ankom till riksdagens kansli den 25 juni 1946 kl. 7 fm.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(4:e avd.)

I propositionen nr 302 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 24 maj 1946, föreslagit riksdagen att *dels* till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av kronor 30 500 000, *dels* besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor, *dels ock* till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag under huvudtieln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1946/47 anvisa ett anslag av 12 000 000 kronor.

I en inom första kammaren av herr *Wistrand* väckt motion (I: 369) har hemställts, att riksdagen måtte besluta att för närvarande avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 302 i vad densamma avser finansiering av en omedelbar utbyggnad av Norrbottens järnverk, samt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära utredning angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk med hänsyn tagen till vad i motionen anförts, särskilt vad beträffar järn- och arbetsmarknadens problem, och att därefter till riksdagen avlätas av en sådan utredning betingade förslag.

Vidare har i en inom andra kammaren av herr *Lövgren* väckt motion (II: 559) hemställts, att riksdagen vid bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 302 måtte vidtaga den ändringen att till aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av 70 500 000 kronor, samt att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 30 000 000 kronor.

Till aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag har riksdagen tidigare å kapitalbudgeten anvisat följande anslag:

Bihang till riksdagens protokoll 1946. 6 saml. Nr 241.

Budgetår	Belopp
1939/40 (tilläggsstat I)	10 000 000
1941/42 (tilläggsstat I)	7 000 000
1944/45 (riksstaten)	1 500 000
1944/45 (tilläggsstat I)	8 000 000

Vidare har 1941 års höstriksdag beslutat, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa granti för ett förlagslån åt bolaget i riksbanken till ett belopp av 3 000 000 kronor.

Slutligen har 1944 års riksdag å riksstaten för budgetåret 1944/45 till Lån till Norrbottens järnverk aktiebolag anvisat ett investeringsanslag av 1 500 000 kronor.

Härjämte har Kungl. Maj:t den 7 december 1945 förklarat hinder icke möta för bolagets styrelse att av tillgängliga medel använda högst 420 000 kronor för vissa nyanläggningar och nyanskaffningar.

I skrivelse den 26 maj 1945 har riksdagen hos Kungl. Maj:t anhållit bland annat om en allsidig utredning rörande möjligheterna att, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar, upprätta en utvidgad metallurgisk industri i Norrbotten. Med stöd av Kungl. Maj:ts den 25 januari 1946 i anledning härav givna bemyndigande uppdrog chefen för handelsdepartementet åt styrelsen för bolaget att i enlighet med närmare angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag angående en effektivisering av driften vid bolaget, angående en finansiell omkonstruktion av bolaget samt angående huruvida, i vilken grad och på vad sätt en fortsatt utbyggnad av verket, utöver den redan pågående, skulle äga rum. För att såsom experter biträda styrelsen vid ifrågavarande utredning tillkallades professorn Karin Kock och docenten Ingvar Svennilson.

I en av fem bilagor åtföljd skrivelse den 17 april 1946 har nu *styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag* framlagt utredning med förslag till järnverkets vidare utbyggnad och bolagets finansiella rekonstruktion.

Över styrelsens förslag ha, efter remiss, yttranden avgivits av *statens arbetsmarknadskommission, statskontoret, kommerskollegium* efter hörande av *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare, statens industrikommission, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, länsstyrelsen i Norrbottens län* efter hörande av *landstingets förvaltningsutskott, jernkontoret, Sveriges industriförbund, landsorganisationen i Sverige och Norrlandskommittén*.

Beträffande innehållet i styrelsens framställning, remissyttrandena och departementschefens uttalande får utskottet hänvisa till propositionen.

Utskottet.

Genom beslut av 1939 års urtima riksdag samt 1941 och 1944 års riksdagar ha för anläggande av ett statligt järnverk i Norrbotten — Norrbottens järnverk aktiebolag — under fonden för statens aktier anvisats tillhoppa 26 500 000 kronor. Härjämte har under fonden för låneunderstöd anvisats

1 500 000 kronor. Vidare har riksgäldskontoret bemyndigats ställa garanti för förlagslån åt bolaget till ett belopp av 3 000 000 kronor.

Anläggningarna utgöras för närvarande av två elektrotackjärnsugnar, ett elektrostälverk och ett sinterverk. Under uppförande äro ytterligare en elektrostälugn, en förreduktionsanläggning samt ett thomasverk. Järnverkets tackjärnkapacitet beräknas efter beslutad utbyggnad utgöra inemot 100 000 ton per år.

I förevarande proposition har nu förordats en ytterligare utbyggnad av Norrbottens järnverk, kostnadsberäknad till 140 000 000 kronor. Utbyggnaden, som föreslås skola ske i två etapper, syftar till att uppnå en produktionskapacitet av 500 000 ton tackjärn per år, ävensom till en utvidgning av rörelsen att omfatta även förädling av tackjärn till 300 000 ton valsade produkter. I propositionen framlägges förslag om en första utbyggnad, till en kostnad av 100 000 000 kronor, omfattande dels uppförande av en koksmasugn eller ytterligare elektrotackjärnsugnar med en sammanlagd kapacitet av 200 000 ton samt motsvarande utbyggnad av övriga metallurgiska anläggningar, dels ock byggande av ett götvalsverk och ett grovvalsverk. I den andra etappen har förutsatts skola ingå anläggningar för ytterligare 200 000 ton tackjärn samt utbyggnad av valsverken.

I propositionen har vidare föreslagits anvisande av ett avskrivningsanslag å 12 000 000 kronor under huvudtiteln avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster. Förslaget föränledes av en såsom erforderlig ansedd finansiell rekonstruktion av bolaget genom nedsättning av bolagets aktiekapital med motsvarande belopp för möjliggörande av avskrivning av vissa onormalt höga anläggningskostnader med omkring 8 500 000 kronor, utjämning av balanserad förlust omkring 500 000 kronor samt reservfondens uppbringande till erforderligt belopp.

Utskottet har i likhet med departementschefen och bolagets styrelse kommit till den uppfattningen, att malmförädlingen vid järnverket av företagsekonomiska skäl icke bör stanna vid tillverkning endast av tackjärn och därav framställt stålgöt och annat stålmaterial. En rationell drift vid verket synes kräva, att detsamma kompletteras med en valsverksanläggning, och det får, enligt utskottets mening, även ur allmänna synpunkter anses önskvärt att de lappländska malmtillgångarna på detta sätt utnyttjas mera intensivt.

Vid bedömandet av frågan om valsverksanläggningens lämpliga storlek torde det, såsom bolagets styrelse framhållit, ur driftsekonomiska synpunkter vara erforderligt att utbyggnaden sker i så stor skala som avsättningsmöjligheterna medgiva. Styrelsen har under förutsättning av att en jämn och hög sysselsättning inom det svenska näringslivet kan även i fortsättningen bibehållas uppskattat det inhemska järnbehovet omkring år 1950 till 1 470 000 ton per år mot omkring 1 200 000 ton nu. Redan beslutade utvidgningar av produktionskapaciteten vid mellansvenska järnverk har år 1950 beräknats möjliggöra en ökning av produktionen av handelsjärn med 300 000 ton från nuvarande 900 000 ton till 1 200 000 ton. Under antagen

förutsättning att exporten kommer att framdeles uppgå till samma storlek som före kriget, eller till 200 000 ton, har styrelsen beräknat att år 1950 produktionsunderskott av (1 470 000 — 1 200 000 + 200 000) i runt tal 500 000 ton skall komma att förefinnas, som måste täckas genom import eller ytterligare ökning av den inhemska produktionen. Styrelsen anser med hänsyn härtill en utvidgning av Norrbottens järnverk, syftande till en utökning av produktionen av handelsjärn med åtmistone 300 000 ton, försvarlig.

De framtida avsättningsmöjligheterna äro givetvis mycket svåra att beräkna. Det kan icke anses uteslutet, att avsättningen av järnverksprodukter omkring år 1950 kommer att bli större än föreliggande beräkningar angiva. Hänsyn bör även tagas till att järnbehovet, såsom departementschefen framhållit, även efter år 1950 kan väntas visa en fortskridande ökning. Då sålunda, enligt utskottets mening, övervägande skäl tala för att bolagsstyrelsens beräkningar äro hållbara, får utskottet, under hänvisning i övrigt till vad departementschefen anfört, tillstyrka att järnverket i Luleå utbygges till den föreslagna kapaciteten valsverksprodukter.

För framställning av nämnda kvantitet av 300 000 ton handelsfärdigt järn per år erfordras enligt styrelsens beräkning maximalt 350 000 ton tackjärn. Styrelsen har emellertid räknat med att kunna finna avsättning jämväl för omkring 150 000 ton tackjärn genom försäljning i den fria marknaden samt har föreslagit, att tackjärnsbasen i motsvarande grad utbygges. Förslaget, vilket tillstyrkts av departementschefen, har ej föranlett erinran från utskottets sida.

Genom den föreslagna utbyggnaden skulle vårt land erhålla en metallurgisk industri, vilken visserligen icke kan mäta sig med de större anläggningarna i utlandet men som dock för svenska förhållanden får anses vara av betydande omfattning. Med hänsyn till beräknade avsättningsmöjligheter och i jämförelse med de naturtillgångar, som finnas i de lappländska malmfälten, kan dock anläggningen, vilken beräknas komma att förbruka ca 750 000 ton malm per år, icke anses överdimensionerad. Om en räntabel och konkurrenskraftig järnindustri överhuvud taget skall kunna tillskapas i Norrbotten torde förutsättningarna härför föreligga just vid en på stordrift baserad modern anläggning. Utskottet, som i likhet med departementschefen anser sig ha anledning antaga att styrelsens räntabilitetskalkyler skola visa sig hållbara, är fullt medvetet om de svårigheter som måste uppstå såväl i tekniskt avseende under anläggningstiden och framdeles vid driften som i fråga om anskaffningen av materiel och arbetskraft för byggnadsarbetena samt rekryteringen av yrkesarbetare för järnverket. Utskottet förutsätter, att styrelsen för bolaget i all den utsträckning detta är möjligt anlitar och samråder med in- och utländsk expertis på området. Utskottet vill vidare för egen del understryka, vad departementschefen anfört rörande arbeidskraftsproblemet och bostadsförsörjningen.

Utskottet har intet att erinra mot att utbyggnaden på sätt i propositionen föreslagits uppdelas på två etapper, av vilka den första skulle omfatta byggnandet av ett götvalsverk, motsvarande järnverkets slutliga totalkapacitet, och ett

grovvalsverk samt uppförandet av en masugnsanläggning med en årsproduktion av 200 000 ton ävensom viss komplettering av övriga anläggningar. Utskottet förutsätter därvid, att, på sätt departementschefen föreslagit, frågan om masugnsanläggningens tekniska utförande göres till föremål för ytterligare undersökning.

I motionen I: 369 har yrkats avslag å propositionen samt hemställts om utredning angående en successiv utbyggnad av järnverket. Av vad utskottet i det föregående anfört framgår, att utskottet anser en utbyggnad av järnverket till föreslagen kapacitet böra ske. Enligt utskottets mening är det av vikt ur planeringssynpunkt att principbeslut rörande hela utbyggnaden nu fattas. Härtill kommer att något mera tillförlitligt underlag för ytterligare utredningar i de av motionären angivna avseendena icke kan antagas framkomma under den närmaste tiden. Ett bifall till motionen skulle troligen medföra hinder för en önskvärd utvidgning av produktionskapaciteten under lång tid. Utskottet finner sig alltså böra avstyrka motionärens förslag.

Kostnaderna för den första utbyggnadsetappen har av departementschefen, med viss jämkning av styrelsens beräkningar, uppskattats till i runt tal 100 000 000 kronor, varav 30 500 000 kronor skulle tillföras bolaget genom aktieteckning och återstoden omkring 70 000 000 kronor, genom upplåning, i förekommande fall mot riksgäldskontorets borgen. Bolagets rörelsekredit skulle — bortsett från den checkräkningskredit som av bolaget kunde upptagas mot vanliga affärsmässiga säkerheter — belöpa sig till 6 000 000 kronor samt anskaffas genom lån mot borgen av riksgäldskontoret. Departementschefen har vid sitt ståndpunktstagande i finansieringsfrågan ansett lämpligt, att bolaget icke från början försåges med ett stort aktiekapital utan att en del av anläggningskapitalet anskaffades genom successiv kortfristig upplåning. De kortfristiga krediterna skulle därefter vid lämplig tidpunkt konsolideras. Med hänsyn till vad departementschefen sålunda uttalat har utskottet ej funnit anledning tillstyrka de i motionen II: 559 framförda yrkandena utan vill för egen del ansluta sig till departementschefens förslag.

Vad departementschefen förordat i fråga om rekonstruktionen av bolaget och nedskrivning av dess aktiekapital från 26 500 000 kronor till 14 500 000 kronor har ej föranlett någon erinran från utskottets sida.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 369 och II: 559, i vad de avse a) och b) nedan,

a) till *Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag* för budgetåret 1946/47 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 30 500 000 kronor;

b) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor;

II. att riksdagen må med bifall till Kungl. Maj:ts förslag till *Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag* för budgetåret 1946/47 under avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster anvisa ett anslag av 12 000 000 kronor;

III. att motionen I: 369, i vad den icke behandlats under I. ovan, ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 21 juni 1946.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet ha närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Lindström, Larsson, Karl Andersson, Heiding, Gustaf Karlsson, Gillström, Berling*, fröken *Andersson*, herrar *Petersson, Gunnar Andersson* och *Ivar Persson*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Eriksson* i Stockholm, *Ward, Ohlin, Falla, Andersson* i Malmö, *Mårtensson, Staxäng, Pettersson* i Dahl, *Åkerström, Thapper* och *Onsjö*.

Reservationer:

1) av herrar *Johan Bernhard Johansson* och fröken *Andersson* samt herrar *Gunnar Andersson* och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Genom beslut — — — 3 000 000 kronor.

Anläggningarna utgöras — — — per år.

I förevarande — — — av valsverken.

I propositionen — erforderligt belopp.

Av den nu lämnade sammanfattande redogörelsen framgår, att i förevarande proposition ur statsfinansiella och andra synpunkter synnerligen vittomfattande förslag framlagts. Propositionen i fråga avlämnades till riksdagen först den 29 maj 1946. Tiden för väckande av motioner i anledning av propositionen utgick den 11 juni 1946. Propositionen kunde sålunda av vederbörande utskott upptagas till mer ingående behandling först efter sistnämnda dag. Därest riksdagens kamrar skola hinna behandla propositionen före utgången av innevarande budgetår, d. v. s. inom den tid som grundlagsenligt står till buds före statsregleringens uppgörande för nästa budget-

år, har utskottet haft att slutbehandla propositionen jämte väckta motioner före midsommarhelgen. Den tid, som utskottet disponerat för ärendet utgör sålunda högt räknat tiden från och med den 12 till och med den 21 juni 1946, d. v. s. 10 dagar. Det är uppenbart, att denna tidrymd i och för sig är för kort för en grundlig och ingående behandling från utskottets sida av förevarande ärende. Härtill komma emellertid övriga omfattande ärenden, som tidigare av kamrarna överlämnats till utskottet. Den tid, som stått till buds för behandlingen av propositionen rörande Norrbottens järnverk, har därför i realiteten varit avsevärt mindre än de tio dagar, som nyss angivits såsom maximal tidrymd. Det må jämväl framhållas, att den tidrymd, som förflutit mellan avgivandet av det till Kungl. Maj:t i ärendet sist ingivna utlåtandet och dagen för propositionens avlåtande, uppgått till allenast omkring 14 dagar, samt att tiden för besvarandet av remisser uppgått till högst omkring tre veckor. Utskottet kan icke underlåta att framhålla såsom betänkligt, att statsmakternas ställningstagande i ett ärende av den betydelse och ekonomiska räckvidd, varom här är fråga, skall behöva forceras såsom i förevarande fall skett, och detta så mycket mer som delade meningar kommit till uttryck rörande ändamålsenligheten och lämpligheten av de ifrågasatta åtgärderna.

Till grund för propositionen ligger en med biträde av särskilda sakkunniga av styrelsen för Norrbottens järnverk verkställd utredning med förslag till järnverkets vidare utbyggnad. Mot berörda förslag ha vid remissbehandlingen riktats enligt utskottets mening vägande erinringar i huvudsakligen följande avseenden.

Styrelsen har under förutsättning av att en jämn och hög sysselsättning inom det svenska näringslivet kan även i fortsättningen bibehållas uppskattat det inhemska järnbehovet omkring år 1950 till 1 470 000 ton per år mot omkring 1 200 000 ton nu. Redan beslutade utvidgningar av produktionskapaciteten vid mellansvenska järnverk har år 1950 beräknats möjliggöra en ökning av produktionen av handelsjärn med 300 000 ton från nuvarande 900 000 ton till 1 200 000 ton. Under antagen förutsättning att exporten kommer att framdeles uppgå till samma storlek som före kriget, eller till 200 000 ton, har styrelsen beräknat att år 1950 ett produktionsunderskott av $(1\,470\,000 - 1\,200\,000 + 200\,000)$ i runt tal 500 000 ton skall komma att förefinnas, som måste täckas genom import eller ytterligare ökning av den inhemska produktionen. Styrelsen anser med hänsyn härtill en utvidgning av Norrbottens järnverk, syftande till en ökning av produktionen av handelsjärn med åtminstone 300 000 ton, försvarlig. Mot dessa beräkningar har jernkontoret invänt, att nettobristen i vår försörjning år 1950 sannolikt är för högt beräknad. Av jernkontoret verkställd utredning utvisade nämligen dels att de mellansvenska järnverkens nuvarande kapacitet utgör icke 900 000 utan omkring 1 000 000 ton, dels ock att genom redan beslutade kompletteringar av verkens anläggningar deras sammanlagda kapacitet år 1950 beräknas uppgå till icke 1 200 000 ton utan 1 320 000 ton. Med utgångspunkt från dessa beräkningar och med godtagande av omfattningen

av den av utredningen uppskattade exporten skulle det underskott, som behöver täckas genom import eller ökning av den inhemska produktionen, uppgå icke till 500 000 ton utan till (1 470 000 — 1 320 000 + 200 000) 350 000 ton, d. v. s. — bortsett från import — till endast 50 000 ton utöver den för Norrbottens järnverk föreslagna kapaciteten. Under hänvisning till att vårt behov av handelsjärn alltid kommer att inkludera betydande kvantiteter järn — uppskattningsvis 200—225 000 ton — som av bland annat tillverknings-ekonomiska och allmänt handelsekonomiska skäl ej lämpligen kan tillverkas inom landet har jernkontoret betecknat som tvivelaktigt om utrymme redan i början av 1950-talet finnes för den av styrelsen föreslagna utvidgningen av Norrbottens järnverk.

Departementschefen har framhållit, att styrelsens beräkningar äro grundade på så noggranna och tillförlitliga undersökningar, att någon nämnvärd felberäkning torde vara utesluten, varför departementschefen ansett jernkontorets påpekanden sakna betydelse i förevarande sammanhang. Propositionen lämnar icke besked om arten av de undersökningar, som legat till grund för styrelsens uppskattningar. Det vill emellertid förefalla utskottet som om jernkontorets utredning, vilken enligt av utskottet erhållen uppgift grundar sig på uppgifter från järnverken rörande nuvarande kapacitet och beslutad utvidgning, icke bör avfärdas så summariskt som skett. Frågan om det beräknade produktionsbehovet måste dock enligt utskottets mening vara av avgörande betydelse vid bedömandet av den omfattning, i vilken Norrbottens järnverk kan och bör utbyggas. Ytterligare utredning härutinnan synes utskottet med hänsyn till vad jernkontoret anfört hava varit önskvärd.

Härtill kommer, att, såsom i motionen I: 369 framhållits, något mera detaljerat produktionsprogram för huvudmassan av Norrbottens järnverks tillverkning av valsade produkter ännu icke framlagts, men att, enligt uppgift, den beslutade produktionsökningen vid de mellansvenska järnverken till 75 % avses komma till stånd vid rena handelsjärnverk, som i kvalitativt hänseende arbeta på samma fält som Norrbottens järnverk. Enligt utskottets åsikt är det önskvärt att vid avgörandet av frågan om utbyggnaden äga tillgång till material, grundat på en marknadsundersökning, rörande behovet av och tillgången efter beslutad utvidgning av de mellansvenska järnverken på handelsjärn av olika typer och kvaliteter. Dyligt material saknas för närvarande.

Det må i förevarande sammanhang framhållas, att icke endast jernkontoret givit uttryck för sina tvivelsmål rörande de behovsmässiga förutsättningarna för en utbyggnad av Norrbottens järnverk i nu föreslagen omfattning. Statens industrikommission har sålunda ansett sig icke kunna uttala någon åsikt om sannolikheten för att den beräknade järnbalansen för år 1950 kommer att motsvaras av verkliga förhållanden, eller om styrelsens överväganden i fråga om importförhållandena vid nämnda tidpunkt. Jämväl kommerskollegium har ställt sig tvekan, huruvida den beräknade expansionen verkligen kan komma att bliva så stor som beräknats. Sveriges in-

dustriförbund åter har uttalat, att välgrundad anledning föreläge att draga i tvivelsmål, om utrymme förefunnnes för en utbyggnad av Norrbottens järnverk till en så betydande kapacitet som föreslagits.

Vad nu sagts torde i huvudsak gälla jämväl i fråga om den tackjärnsproduktion om cirka 150 000 ton för avsalu inom eller utom landet, som styrelsen räknat med. Den internationella järnmarknadens kommande utveckling torde nämligen för närvarande vara mer svåröverskådlig än någonsin. Frågan huruvida en tackjärnsproduktion vid Norrbottens järnverk skall med utsikt till konkurrensmöjligheter såväl i fråga om kvalitet som pris i förhållande till den internationella marknaden kunna bedrivas torde för närvarande vara mycket svår att avgöra.

Vad nyss anförts leder osökt in på spørsmålet om bolagets möjlighet att bedriva tillverkningen av ifrågakommande produkter till konkurrensmässiga priser och därmed sammanhängande fråga om räntabiliteten av det för en utvidgning investerade kapitalet. Utskottet vill härutinnan inskränka sig till att framhålla, att jernkontoret efter ingående granskning av styrelsens kostnadskalkyler funnit gjorda jämförelser icke kunna giva belägg för att det utbyggda järnverket skulle kunna väntas bli konkurrenskraftigt gentemot de utländska järnleverantörerna eller, med hänsyn till bland annat fraktkostnaderna till mellersta eller södra Sverige, i förhållande till de mellansvenska verken. I fråga om de skäl jernkontoret anført till stöd för sin uppfattning tillåter sig utskottet hänvisa till innehållet i jernkontorets yttrande.

En utvidgning av Norrbottens järnverk i föreslagen omfattning kommer uppenbarligen att påverka läget på arbetsmarknaden. Från vissa håll har uttalats farhågor i angivna hänseende. Sålunda har framhållits, att en forcerad utbyggnad kan förväntas nödvändiggöra en överflyttning av arbetskraft från mellersta till norra Sverige såväl under utbyggnadstiden som jämväl för driften vid det utvidgade järnverket. I sistnämnda hänseende erfordras, enligt vad som framgår av arbetsmarknadskommissionens yttrande, en utökning av antalet arbetare från 300 till 2 500. Vidare har betonats den knapphet på för järnhanteringen skolad arbetskraft som för närvarande råder. Behovet av yrkeskunnig arbetskraft beräknas i viss utsträckning behöva tillgodoses från de mellansvenska järnverken, vilka redan nu lida brist på dylik arbetskraft. Vad sålunda anförts är enligt utskottets mening förtjänt av den största uppmärksamhet. En utbyggnad av Norrbottens järnverk på bekostnad av de mellansvenska järnverkens möjligheter att på grund av brist på yrkeskunnig arbetskraft till fullo utnyttja sin kapacitet kan icke vara ändamålsenlig. Möjlighet torde givetvis i viss omfattning föreligga att genom yrkesutbildning under uppsättningsperioden bemästra dessa svårigheter. Såsom jernkontoret framhållit lärer emellertid en i skolmässiga former bedriven undervisning knappast giva den yrkesvana och det handlag i arbetet som så småningom förvärvas i driftsarbete.

Jämväl med avseende å läget å bostads- och materielmarknaden kommer den föreslagna utbyggnaden att medföra konsekvenser. Dels åtgår nämligen en avsevärd kvantitet material för själva utbyggnaden, dels ock kan förvän-

tas, att en del av den nu vid järnverken sysselsatta arbetskraften i viss utsträckning kommer att övergå till byggnadsarbeten vid utbyggnaden. Man torde således kunna räkna med att svårigheterna med avseende å landets järnförsörjning under utbyggnadstiden komma att ytterligare skärpas.

Det tillskott till landets försörjning med järnprodukter, vartill det föreliggande förslaget syftar, synes av styrelsen ha beräknats föreligga år 1950. Såväl industrikommissionen som jernkontoret ha ansett att det nu föreslagna utbyggnadsprogrammet kommer att taga längre tid i anspråk. Härtill kommer, att viss tid måste beräknas för själva igångkörningen. Jernkontoret har för sin del beräknat utbyggnadstiden till minst fem år.

Sammanfattningsvis vill utskottet framhålla, dels att oklarhet synes föreligga såväl beträffande förutsättningarna för Norrbottens järnverks expansion som i fråga om de ekonomiska betingelserna för densamma, dels ock att svårigheter föreligga att på grundval av det föreliggande materialet bedöma möjligheterna att genomföra det skisserade programmet med hänsyn till knappheten på materiel och arbetskraft. Utskottet får erinra, att departementschefen själv funnit ytterligare utredning erforderlig beträffande åtskilliga problem, nämligen i fråga om utbyggnadens tekniska utformning, prissättningen å den malm bolaget avses skola bearbeta, bestämmandet av fraktsatserna för bolagets produkter, föreliggande exportmöjligheter, materiel- och arbetskraftsfrågor under utbyggnadstiden och möjligheterna att tillgodose järnverkets behov av yrkesutbildad arbetskraft utan eftersättande av sydligare landsdelars behov. Utskottet vill icke förneka att en utbyggnad av Norrbottens järnverk i syfte att därstädes genom förädling av tackjärn ernå en rationell produktion kan vara ändamålsenlig. Enligt utskottets mening bör emellertid ett beslut från riksdagens sida om en utbyggnad, i vart fall av nu föreslagen omfattning, icke fattas med mindre riksdagen beretts tillfälle bedöma i det föregående angivna, nu icke fullt klarlagda förhållanden. Det vill synas utskottet, som om departementschefen vid anmälan av förevarande proposition antingen bagatelliserat mot utbyggnadsförslaget gjorda invändningar eller ock i viss mån givit uttryck åt ett önsketänkande beträffande möjligheterna att övervinna svårigheter, som i olika hänseenden av sakkunniga myndigheter eller institutioner framhävts. Utskottet är icke emot en utbyggnad i lämplig omfattning av Norrbottens järnverk, men utskottet anser ytterligare utredning och klarlägganden vara önskvärda innan riksdagen går att taga ställning till frågan om den fortsatta successiva utbyggnaden och dess omfattning.

Till stöd för åsikten att ett beslut redan nu bör fattas har framhållits angelägenheten av att en utökning av handelstäckjärnstillverkningen icke bör fördröjas. Av vad förut anförts torde framgå, att utbyggnaden kan beräknas bliva färdig först ett par år in på 1950-talet. Utbyggnaden kan således icke komma att påverka landets försörjningsläge inom den närmast överskådliga framtiden. Den föreslagna forceringen av utbyggnaden på enligt utskottets mening bristfällig utredning och under tid med hög prisnivå kan icke anses motiverad.

Utskottet delar således i motionen I: 369 framförda synpunkter, att med beslut om en omedelbar utbyggnad av Norrbottens järnverk bör anstå i avbidan på resultaten av bland annat de utredningar i olika hänseenden, som utskottet ovan antytt.

Med den inställning till frågan om utbyggnaden av järnverket utskottet sålunda tillkännagivit saknar utskottet anledning ingå på behandling av det i motionen II: 559 framställda yrkandet. Utskottet kan emellertid icke underlåta att framhålla, att motionen giver tillkänna att icke ens inom styrelsen full enighet förelegat i alla frågor berörande järnverkets utbyggnad.

I förevarande proposition har förslag jämväl framlagts om en finansiell rekonstruktion av bolaget. Jämväl i denna fråga har delade meningar försports. Statskontoret och jernkontoret ha sålunda icke funnit sig kunna ansluta sig till de anförda motiven för en nedskrivning av det i bolaget hittills investerade anläggningsskapitalet. Kommerskollegium åter har funnit de föreslagna åtgärderna motiverade. Utskottet ansluter sig för sin del till sistnämnda uppfattning. Utskottet kan emellertid i förevarande sammanhang icke underlåta att framhålla, att erfarenheterna från den redan genomförda utbyggnaden, som nödvändiggör nedskrivning av aktiekapitalet från 26 500 000 kronor till 14 500 000 kronor, synas mana till en viss försiktighet när det gäller att besluta om ytterligare investeringar i järnverket under förhållanden — forcing under dyrtid — likartade dem som voro rådande under järnverkets första utbyggnad.

Under återopande av det anförda får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må med bifall till motionen I: 369 och med avslag å motionen II: 559, i vad nämnda motioner avse a) och b) nedan,

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om statlig garanti för lån och förlagslån åt Norrbottens järnverk aktiebolag;

II. att riksdagen — — — 12 000 000 kronor;

III. att riksdagen må med bifall till motionen I: 369, i vad den icke behandlats under I. ovan, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående successiv utbyggnad av Norrbottens järnverk.»

2) av herrar *Petersson* och *Ohlin*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»De svenska statsmakterna ha under senare år ägnat ett betydande intresse åt det norrländska näringslivets problem och ha vidtagit en rad åtgärder för att främja dess utveckling till större mångsidighet och stabilitet. Enligt utskottets mening är denna politik väl motiverad. En expansion av näringslivet i Norrland framstår ur flera synpunkter som önskvärd, och det är

naturligt att staten söker främja densamma. Vad särskilt industrien beträffar förtjänar det ihågkommas, att den norrländska industriproduktionen endast i ringa grad kunnat draga fördel av det tullskydd, som bidragit till den industriella utvecklingen i södra och mellersta Sverige. Andra statliga åtgärder till förbättring av de allmänna produktionsförutsättningarna i Norrland framstå därför som högst berättigade, även om de ur vissa synpunkter kunna innebära ekonomiska uppostringar. Ej minst gäller detta för övre Norrland. Som exempel på dylika åtgärder kunna nämnas sådana som syfta till en förbättring av kommunikationsväsendet och ett förbilligande av transportererna till och från Norrland.

Av samma anledning kan det vara motiverat, att staten ikläder sig vissa risker i samband med ny kapitalinvestering i och för utveckling av industrien i övre Norrland, under förutsättning att det finns rimlig anledning antaga att denna så småningom skall kunna bli fullt räntabel. En dylik statlig investeringspolitik får anses vara naturlig även av ett annat skäl. Staten äger eller behärskar en mycket stor del av naturtillgångarna i övre Norrland. Detta gör förutsättningarna för omfattande *enskilda* investeringar för deras förädling mindre gynnsamma. Det är då blott naturligt att staten ställer kapital till förfogande för uppbyggande av en basindustri på grundval av dessa naturtillgångar på samma sätt som i Sverige i övrigt ägarna av malmfyndigheter och skogar satsat kapital för utvecklingen av den därpå vilande industriella produktionen. En dylik statlig investeringspolitik får alltså anses vara berättigad, under förutsättning att ifrågavarande statliga företag hänvisas att konkurrera med de enskilda på lika villkor. På detta sätt kunna möjligheter skapas för en utvidgad sekundär industri- och hantverksproduktion, en ökad handel samt bättre avsättningsförhållanden för jordbruksprodukter, allt med resultatet att ett mera mångsidigt näringsliv utvecklas.

Mot denna bakgrund framstår ett fullföljande av den statliga investeringen i Norrbottens järnverk som i princip fullt berättigat. Härför talar också den omständigheten att förutsättningarna för en dylik järnframställning i malmfyndigheternas närhet numera torde vara relativt gynnsammare än man tidigare antagit.

Det utbyggnadsprogram, som fastställts genom riksdagsbeslut under åren 1941 och 1944, har emellertid ännu ej kunnat till fullo realiseras. Den under byggnad varande tredje elmasugnen väntas bli färdig först vid slutet av innevarande år och Thomasverket sannolikt först under år 1948. Detta synes vara ett starkt skäl för att man vid den fortsatta utbyggnad av järnverket, som torde vara driftsekonomiskt motiverad, framgår med försiktighet. Utskottet ansluter sig till departementschefens uppfattning att såväl en rent kvantitativ expansion genom ökning av tackjärnsframställningen som en vidare förädling av produkterna bör eftersträvas, men kan icke finna att tiden är inne att på en gång besluta en så stor expansion som i propositionen föreslås. Utskottet vill nedan anföra några vägledande synpunkter på ett mera moderat men likväl högst betydande utbyggnadsprogram, varvid dock betonas

att den närmare utredning, som under alla omständigheter är nödvändig, kan komma att föranleda avvikelser därifrån. Allteftersom dessa utredningar slutföras, synes Kungl. Maj:t böra ställa de medel till förfogande, som riksdagen anvisat, så att ingen onödig försening av arbetet med den första utbyggnads-etappen förorsakas.

I likhet med departementschefen finner utskottet en komplettering av den elektriska tackjärnsframställningen med ett kokstackjärnverk motiverad. Departementschefen vill redan på första stadiet anlägga ett dylikt med en kapacitet av 200 000 ton. Några övertygande skäl för uppfattningen att man för närvarande icke skulle kunna med fördel stanna vid anläggandet av ett koksjärnverk på 100 000 ton ha dock ej förebragts. Frågan om en eventuell komplettering av det planerade Thomasverket kan ställas på framtiden, då detta verk får en kapacitet motsvarande omkring 300 000 ton valsat och smitt järn per år. I fråga om kompletteringen av elektrostålverket synes man böra överväga att på första stadiet öka detsamma med en 25-tonns ugn i stället för två som i propositionen föreslås, men om den fortsatta utredningen visar att två nya ugnar behövas, bör hinder ej möta att anskaffa dem båda samtidigt. Vad framställningen av valsat och smitt järn och stål beträffar, bör en mera detaljerad marknadsanalys utföras, varigenom klargöres vilka slag av handelsjärn som lämpligen böra tillverkas och vilka kvaliteter av tackjärn som erfordras därför. Att utbyggnadsprogrammet bör omfatta ett götvalsverk och ett grovvalsverk är sannolikt, men det senares tillverkningsprogram behöver närmare utredas och dess storlek bestämmas först sedan ovan berörda marknadsanalys slutförts.

Genomförandet av ett program av denna art, vilket skulle kunna i en nära framtid påbörjas, skulle flerdubbla verkets nuvarande produktion i värde räknat och skulle möjliggöra en senare komplettering, i den mån en säkrare bedömning av förutsättningarna blivit möjlig. Den första etappen bör omfatta endast sådana anläggningar, vilkas utförande ej binder det senare ställningstagandet i fråga om omfattningen och arten av den senare utbyggnaden. Till förmån för en dylik — i jämförelse med den i propositionen föreslagna — mera försiktiga men likväl långtgående utbyggnaden talar bland annat följande omständigheter.

1) Innan driftsekonomiska resultat framkommit rörande räntabiliteten sedan pågående utbyggnader fullbordats, synes det ej vara rådligt att besluta en så stor investering som den departementschefen föreslår.

2) Företagets ledning har för närvarande utomordentligt omfattande och svåra arbetsuppgifter förenade med verkets dagliga skötsel och pågående utbyggnader, vilket i och för sig är ett skäl för att den fortsatta utbyggnaden planeras skola ske i en icke alltför våldsamt takt.

3) De allmänna ekonomiska förutsättningarna i Sverige för närvarande och möjligen under ett par år framåt karakteriseras av allvarlig brist på byggnadsmateriel och arbetskraft, icke minst kvalificerad sådan inom järnindustrien. Detta tvingar till en snäv begränsning även av många industriella investeringar, vilka man har anledning räkna med skulle bli omedelbart synnerligen

lönande, samtidigt som produktionen vid de mellansvenska järnverken på grund av otillräcklig arbetsstyrka blir mindre än önskvärt, vilket i sin tur har ogynnsamma återverkningar på byggnadsverksamheten. Dessa omständigheter motivera en viss återhållsamhet i fråga om nya investeringar för ett ändamål, som först om flera år kan leda till en ökning av järntillgången och som under mellantiden kommer att ogynnsamt påverka produktions- och investeringsförutsättningarna inom landets industri. En forcering av det norrbottniska järnverkets utbyggnad synes därför icke väl harmoniera med statsmakternas nuvarande allmänna ekonomiska politik. En något långsammare utbyggnad skulle öka utsikterna att på ett tillfredsställande sätt övervinna de med anskaffning av kvalificerad arbetskraft och bostäder i Luleå förenade svårigheterna, samtidigt som riskerna för ogynnsamma verkningar på arbetartillgången inom mellansveriges järnindustri och den industriella produktionen i övrigt skulle minskas.

4) Vidare skulle, som riksgäldsfullmäktige påpekat, mera tid stå till förfogande för ett klarläggande av vissa ännu ej preciserade förutsättningar, t. ex. de järnmalmspriser som järnverket skulle få erlægga. Man skulle även få möjlighet att bättre bedöma den europeiska järnindustriens sannolika utveckling och förutsättningarna för import till fördelaktiga priser av en lämplig kvantitet av handelsfärdigt järn och stål av sådant slag, som ej med fördel kan framställas i Sverige. Överhuvud skulle en grundligare utredning bli möjlig, innan statsmakterna ta definitiv ställning till omfattningen och arten av det norrbottniska järnverket i fullt utbyggt skick.

5) Sist men icke minst skulle riksdagen få tillfälle att på ett grundligare sätt än som varit möjligt under två av hektiskt riksdagsarbete upptagna veckor studera det föreliggande spörsmålet och så bli i stånd att fatta beslut till den fortsatta utbyggnaden utöver det ovan antydda första stadiet efter den grundliga och omsorgsfulla prövning som är naturlig, när det gäller spörsmål av så stor vikt och betydelse som det föreliggande.

Enligt utskottets mening länder det utan tvivel det norrbottniska näringslivet till största gagn, ifall utbyggnaden av Norrbottens järnverk sker med ledning av ovan antydda synpunkter på ett sätt som präglas såväl av försiktighet som målmedvetenhet.

Kostnaderna för en utbyggnad av denna art under de närmaste åren kunna av naturliga skäl ej preciseras, men de skulle bli avsevärt mindre än det hundramiljonersbelopp som departementschefen vill disponera. Det förefaller utskottet under sådana omständigheter motiverat att beslut nu fattas om den föreslagna ökningen av aktiekapitalet med 30 500 000 kronor, medan frågan om garanti för annan kredit än förlagslån på 6 000 000 kronor torde kunna underställas riksdagen vid ett senare tillfälle, sedan fortsatta utredningar och kostnadsberäkningar utförts.

Kungl. Maj:ts förslag om en finansiell rekonstruktion av Norrbottens järnverk aktiebolag har ej givit utskottet anledning till erinran, även om det kan ifrågasättas varför aktiekapitalet skall nedskrivs med större belopp än som erfordras för sänkning av bokförda värden och täckning av balanserade förluster.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 369 och II: 559, i vad de avse a) och b) nedan,

a) till *Aktieteckning* — — — 30 500 000 kronor;

b) besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för förlagslån åt Norrbottens järnverk aktiebolag till ett belopp av högst 6 000 000 kronor;

II. att riksdagen — — — 12 000 000 kronor;

III. att motionen — — — åtgärd föranleda.»

3) av herr *Falla*.
